

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 725.94(497.4)

929 Jenko S.

prejeto: 31. 3. 2005

Damir Globočnik

magister umetnostne zgodovine, muzejski svetovalec, kustos za umetnostno zgodovino – vodja galerijske dejavnosti,
Gorenjski muzej, Tomšičeva ul. 44, SI-4000 Kranj
e-mail: damir.globocnik@guest.arnes.si

Spominska obeležja Simonu Jenku

IZVLEČEK

Članek govori o spominskih obeležjih pesnika Simona Jenka (1835–1869), avtorja besedila za neuradno slovensko himno "Naprej, zastava Slave!". Čitalnica v Kranju, v katero je bila včlanjena vrsta prijateljev in znancev Simona Jenka, je poskrbela za slovesen Jenkov pogreb, poslala njegovo literarno zapuščino Slovenski matici v Ljubljano in dala pobudo za pesnikov (napol javni) nagrobni spomenik, ki je bil slovesno odkrit leta 1873 na pokopališču v Kranju. Ob svoji 60-letnici leta 1923 je kranjska čitalnica postavila spominsko ploščo na hišo, v kateri je Simon Jenko umrl. Leta 1929 so v Podreči na mestu nekdanje Jenkove rojstne hiše postavili spomenik njegovi rojaki. Ob 100-letnici Jenkovega rojstva 1935 je bila ob spomeniku prirejena velika slavnost. Spomenik so leta 1955 prenovili, tedaj je dobil tudi pesnikov doprni kip.

KLJUČNE BESEDE

Simon Jenko, Kranj, Podreča, Kamnik, čitalnica, vaje, spominska obeležja

SUMMARY

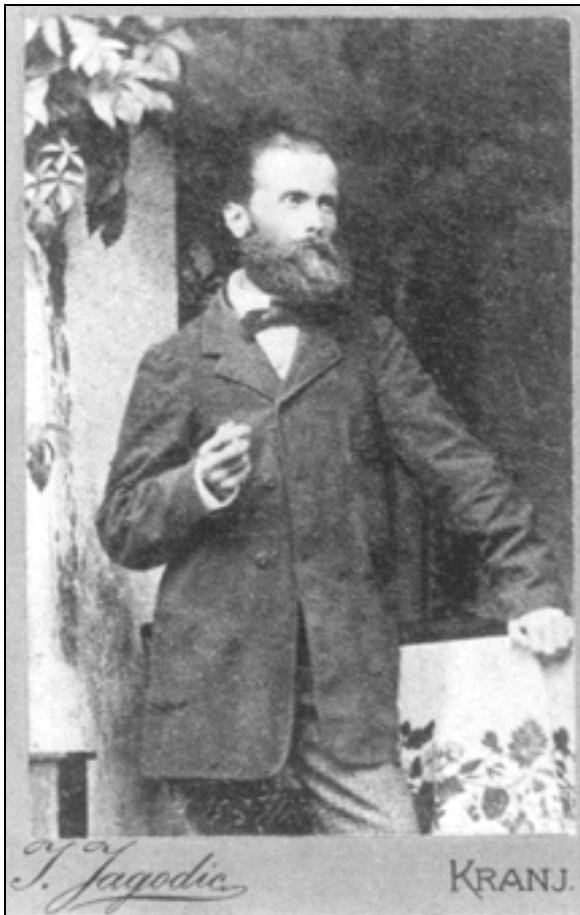
MEMORIAL SYMBOLS TO SIMON JENKO

The article is about monuments erected to the memory of Simon Jenko (1835-1869) the author of the lyrics for the unofficial Slovene anthem "Naprej, zastava slave!". The reading society in Kranj of which members were numerous friends and acquaintances of Simon Jenko, took care of a solemn funeral of Jenko, sent his literary heritage to the Slovenska matica in Ljubljana, and gave initiative for the poet's (half public) tombstone, which was solemnly unveiled in the year 1873 at the cemetery in Kranj. At its sixtieth anniversary in 1923, the Reading society in Kranj placed a memorial plate on the house in which Simon Jenko passed away. In 1929, his compatriots raised a memorial in Podreča on the place of Jenko's birth house. At the hundredth anniversary of Jenko's birth in 1935, a grand solemnity was arranged at the memorial. The memorial was renewed in 1955 when the poet's bust statue was raised as well.

KEY WORDS

Simon Jenko, Kranj, Podreča, reading society, contributors to the gazette Vaje, memorial symbols

Pesnik Simon Jenko (1835–1869) je zaslovel z mogočno koračnico "Naprej, zastava Slave!", ki jo je uglasbil Davorin Jenko (1835–1914). Simon Jenko je bil rojen v Podreči na Sorškem polju, Davorin Jenko pa v Dvorjah pri Cerkljah. V šolskem letu 1844/45 sta bila sošolca v prvem razredu ljudske šole v Kranju. "Naprej, zastava Slave!" je nastala maja 1860 na Dunaju, kjer sta Simon in Davorin Jenko tedaj študirala. Pobudnik je bil Davorin Jenko, Simon Jenko pa je na Davorinovo glasbo napisal besedilo. Pesem je veljala za slovensko himno, celo za "slovansko marseljezo"¹ (radi so jo namreč izvajali tudi Čehi in Hrvati). Bila je nepogrešljiva točka čitalniških "bésed", med drugim tudi ene prvih čitalniških "bésed" v Kranju avgusta 1863,² ki sta se je udeležila oba avtorja.³

Simon Jenko (1835–1869), fotografija je najbrž iz leta 1856 ali 1857 (preslikava Fotografski Atelje Ivan Jagodic, Kranj).
(Fototeka Gorenjskega muzeja v Kranju)

Zbirka Pesmi, ki jo je Simon Jenko izdal leta 1864, je naletela na medel odziv, saj je publika pričakovala predvsem narodnoprebudna besedila. Razočaran zaradi sprejema pesniške zbirke je Jenko prenehal pesniti.

Po vrnitvi z Dunaja je Simon Jenko med letoma 1864 in 1866 bival v Kranju. Zaposlil se je pri kranjskem notarju Jožefu Strgarju, za katerega je opravljal pisarniška dela. Od pomladi do jeseni 1864 je prijateljeval s prof. Valentinom Mandelcem (1837–1872). Z njegovo sestro Marijo Mandelčevo pa naj bi Jenka vezala ljubezenska čustva.⁴ Pripovednik in prevajalec Valentin Mandelc je bil Jenkov "najmilejši prijatelj"⁵ in sošolec na kranjski osnovni šoli (1844–1847) ter ljubljanski gimnaziji (1853–1855). Sodelovala sta pri literarnem krožku in dijaškem rokopisnem zborniku Vaje, ki so ga pripravljali višješolci (1854/1855).

Z nekdanjimi sošolci z ljubljanske gimnazije – vajejci Mandelcem, Franom Erjavcem in Ivanom Tuškom ter Janezom Mencingerjem, je Jenko stanoval okrog eno leto na Dunaju⁶ (najbrž v šolskem letu 1857/58 ali leto dni pozneje).⁷ Na Dunaju (1856–1863) se je družil tudi s Karlom Šavnikom, Valentinom Zarnikom, Jurijem Strebencem in drugimi slovenskimi študenti. Jenkov "zvest tovariš"⁸ Karel Šavnik (1840–1922), ki je na Dunaju študiral medicino, je bil pozneje lekarnar v Kranju, tajnik čitalnice, občinski svetovalec in kranjski župan (1874 do 1910).

Sredi poletja 1866 je Simon Jenko odšel v Kamnik. Zaposlil se je kot koncipient pri odvetniku dr. Valentinu Prevcu v Kamniku. Prevec (Prevc) velja za idejnega pobudnika in organizatorja narodnega gibanja v Kamniku.⁹ Tudi Simon Jenko je bil leta 1868 med soustanovitelji kamniške čitalnice. Napisal je uvod za okrožnico, ki je pozivala k ustanovitvi čitalnice ter postal njen odbornik in prvi tajnik, Prevec pa je bil njen prvi podpredsednik.¹⁰ S Prevcem se je Jenko julija 1869 vrnil v Kranj, kjer je 18. oktobra 1869 istega leta umrl v starosti 34 let. "Bolehal je že blizo dva meseca; na obrazu njegovem bilo ni več videti navadnega veselja; neka otožnost stiskala mu je srce. Pred desetimi dnevi obležal je na vročinsko boleznin in 18. dne t. m. so za zmirom omolknile strune njegove lire, s katero je tako lepo obogatil pesniško naše slovstvo."¹¹

Za dostojen pogreb "enega najboljših pesnikov slovenskih",¹² narodnega delavca in kranjskega

⁴ Bernik, *Simon Jenko*, str. 44.

⁵ Mencinger, *Zbrano delo III*, str. 124.

⁶ Prav tam, str. 123.

⁷ Bernik, *Simon Jenko*, str. 36.

⁸ Pirnat, *Iz mladih dni*, str. 40.

⁹ Bernik, *Simon Jenko*, str. 54.

¹⁰ Torkar, *Narodna čitalnica*, str. 14.

¹¹ *Novice*, 1869, št. 43, *Iz Kranja* 20. okt.

¹² *Slovenski narod*, 1869, št. 124, Simon Jenko t.

¹ Levec, *Eseji*, str. 250 (prva objava: *Zvon*, 1879).

² *Novice*, 1863, št. 34: *Iz Kranja* 17. avg.

³ Kapelnik in skladatelj Davorin Jenko in notarski kandidat ter pesnik Simon Jenko sta bila leta 1863 vpisana v knjigo odličnih gostov kranjske čitalnice (Pirnat, *Narodna čitalnica*, str. 53).

meščana je poskrbela kranjska čitalnica. Člani čitalnice so plačali vse stroške pogreba, "*kajti S. Jenko je bil Aristides, qui non reliquit, unde efferretur*" (lat. Aristides, ki ni zapustil niti toliko, da bi ga lahko pokopali). Duhovščina je cerkvene obrede opravila brezplačno.¹³

Pogreb (20. oktobra ob pol petih popoldne) je bil "*jako slovesen*", "*kakršen se spodobi slovečemu pesniku*".¹⁴ Udeležilo se ga je mnogo Jenkovih prijateljev in sošolcev, "*keri so mu na prezgodnjem grobu darovali solzice ljubezni in spoštovanja*", ter pevci zbora ljubljanske in kranjske čitalnice s "*črno zagrnjenima zastavama*". Pevci ljubljanske čitalnice so prinesli lovorov venec, na katerem je visel trak v narodnih barvah z napisom "Pevci pevcu". Venec, ki so ga položili na krsto, naj bi pesniku daroval dr. Lovro Toman (1827–1870), tedaj najbolj sloviti slovenski govornik in narodni zastopnik, ki je bil tudi sam pesnik. "*Nežne roke*" so krsto okrasile s cveticami in zelenimi vencami.¹⁵

Pred hišo, v kateri je stanoval Jenko, je čakala velika množica ljudi, da spremi pesnika na poslednji poti. Ljubljanski pevci so zapeli, kranjski pevci pa so vzdignili krsto. "*V znamenje slavljanske vzajemnosti*" so se jim pridružili "*vrtli sinovi naroda češkega, štirje gospodje c. kr. katastralni uradniki*".¹⁶

"*Sprevod, ki mu ni bilo konca ne kraja, se giblje proti pokopališču, za križem je šla mladina, potem za združenima zastavama ljubljanski in tukajšnji pevci, za temi častita duhovščina, ki je zastonj umrlega sprevaljala, in za trugo nepretrgana vrsta prijateljev, znancev in tujih. Celo mesto je bilo na nogah. Pogreb je bil jako ganljiv: ko so pustili truplo v črno prst, so leteli venci, cvetlice, traki za njim in slovenski zastavi sta se nagnili nad tihim grobom; združeni pevci so zapeli [žalostinki] 'Blagor mu' in 'Jamica'. Težko smo se ločili od kraja, kjer smo pokopali spet enega dragega Slovenca.*"¹⁷

Po pogrebu so se kranjski in ljubljanski pevci ustavili pri bližnjem Prešernovem grobu. Obe zastavi so postavili navzkriž na Prešernovem grobu, ki je bil pokrit z rahlim snegom. Ljubljanski pevci so Prešerna počastili z "*milo pesmico*".¹⁸

Člani kranjske čitalnice Karel Šavnik, profesor na kranjski gimnaziji Matej Vodušek (1839–1931),¹⁹

ki je v Slovenskem narodu objavil poročilo o pogrebu Simona Jenka, in prešernoslovec, literarni zgodovinar in narodni delavec Tomo Zupan (1839–1937), ki je med letoma 1867 in 1879 učil verouk in slovenščino na kranjski gimnaziji, so pregledali Jenkovo literarno zapuščino in jo poslali Slovenski matici v Ljubljano.²⁰

Nagrobni spomenik v Kranju

Kot se je spodobilo ob smrti zaslužnih mož, je kranjska čitalnica dala tudi pobudo, naj se postavi "*našemu v pesmih neumrlemu S. Jenku dostojen spominek*" (nagrobni spomenik). Osnovan je bil sedemčlanski pripravljalni odbor (predsednik je bil Jenkov zadnji šef dr. Valentin Prevec, ki je bil 1870 predsednik čitalnice, tajnik Karel Šavnik in blagajnik Ferdinand Sajovic), ki je v časnikih objavil vabilo za zbiranje prispevkov: "*Rojaki! Vsak národ částí vredne svoje pesnike in če tudi se jih spominja ne le po smrti, vendar kaže s tem, da se zaveda narodnosti svoje in da mu bije srce za domovino. Zložimo tedaj vsak po svoji zmožnosti za spominek, ki bode še poznim unukom našim zaznamoval kraj, kjer počiva pesnik, ki je pel: 'Najprej zastava Slave'!*"²¹

Že na začetku nabiralne akcije je nekaj rodoljubov obljubilo, da bo prispevalo 150 goldinarjev.²² Dramatično društvo iz Ljubljane je denar, ki je bil zbran na eni izmed 28 predstav, izvedenih v zimski sezoni 1872/1873, namenilo za nagrobna spomenika Simonu Jenku in Valentinu Mandelcu, ki je umrl maja 1872.²³

Fran Levstik (1831–1887) je menil, da je zbiranje denarja za Jenkov spomenik pohvalno dejanje. Poudaril pa je, da si je Jenko sam postavil najlepši spomenik s Pesmimi, ki jih ima ljubljanski založnik in knjigarnar Janez Giontini še mnogo na zalogi. "*Da se teh pesni že ni prodalo toliko, kolikor so vredne, tega je krivo nekoliko naše knjigo-tržje samo, nekoliko naša znana maloskrbnost o slovstvenih stvaréh, naj bodo prve vrste, kakoršne so Jenkove pesni, ali srednje veljavnosti, kakoršnih*

gimnaziji v Kranju. Deloval je v čitalnici in vodil njen pevski zbor.

²⁰ Pirnat, *Narodna čitalnica*, str. 15.

²¹ *Novice*, 1869, št. 47, Iz Kranja : Vabilo za S. Jenkov spominek * (Tudi: Slovenski narod, 1869, št. 137, Vabilo za S. Jenkov spominek *).

²² *Novice*, 1869, št. 47, Iz Kranja : Vabilo za S. Jenkov spominek *.

²³ *Slovenski narod*, 1873, št. 137, Občni zbor dramatičnega društva. Nagrobnik Valentina Mandelca je bil odkrit 1881 na dubovškem pokopališču v Karlovcu (*Ljubljanski zvon*, 1881, str. 710, Iz Karlovca se nam piše), kjer je Mandelc poučeval od leta 1864. Prispevke za nagrobnik je zbralo Dramatično društvo v Ljubljani. Leta 1873 je bila v Kranju prirejena "béseda" v korist Mandelčevega spomenika, ki so se je udeležili pevci ljubljanske čitalnice (*Slovenski narod*, 1873, št. 219, Zahvala).

¹³ *Slovenski narod*, 1869, št. 125, Matej Vodušek: Iz Kranja, 21. okt. (Izv. dopis).

¹⁴ Prav tam.

¹⁵ *Novice*, 1869, št. 43, Iz Kranja 20. okt.

¹⁶ Prav tam. Leta 1867 so začeli v čitalnico zahajati zemljemerci češkega in poljskega rodu, ki so junija prišli v Kranj. Njihov načelnik, katastralni nadzornik Kraus, je bil leta 1868 izvoljen v odbor čitalnice (Vodušek, *Tridesetletnica*, str. 9).

¹⁷ *Slovenski narod*, 1869, št. 125, Matej Vodušek: Iz Kranja, 21. okt. (Izv. dopis).

¹⁸ Prav tam.

¹⁹ Astronom, meteorolog in klasični filolog Matej Vodušek (1839–1931) je med letoma 1869 in 1872 poučeval na

je mnogo drugih. Ni pripravnejše dobe od zdanje, Slovence opomniti, kaj so dolžni Jenkovemu duhu, kateri je morebiti celó neznan mnogim, ki so pripravljene dati novce za spominek od kamena. Razen Štritarja [op. Josipa Stritarja] za Preširnom ni bilo slovenskega pesnika Jenkove céne. Naj bi torej Slovenci izvrstno duševno delo Simona Jenka naglo pokupili in čitali, ter s tem najprvo pokazali, da ga v resnici čislajo, in slovstvo bode imelo več koristi, nego od kamena, kterega vendar pesniku tolike vrednosti nikakor ne odgovarjamo.²⁴

Levstikova razmišljanja lahko povežemo s predlogi za postavljanje "materialnih" ali pa "duševnih" spomenikov zaslužnim možem (pri Slovencih zlasti kulturnim delavcem), ki so se pojavila okrog leta 1860 ob pripravah na spomenik Valentinu Vodniku v Ljubljani (spomenik je bil odkrit 1889). "Materialni" spomenik je bil kiparski spomenik v kamnu ali bronu, "duševni" spomenik pa naj bi predstavljala ena od naslednjih dejavnosti: izdajanje literarnih del, podelitev nagrad za najboljša literarna dela, dijaška štipendija za najboljše učence slovenščine, pesniški festival.

Izdelavo Jenkovega nagrobnega spomenika so zaupali radovljiškemu podobarju in kamnoseku Janezu Vurniku st. (1819–1889). Vurnik je bil velik narodnjak in rodoljub.²⁵ Družil se je s štajerskim narodno zavednim duhovnikom Davorinom Trstenjakom (1817–1890) in dr. Lovrom Tomanom.²⁶

"Spomenik ne bo Prešernovemu enak" je "Odbor za Simon Jenkov spominek" poudaril v Novicah. "Za pol sežnja bo viši od Prešernovega in zlog mu bo Bizantinski. Denarja spominku nima mo še zadosti. Zato prosimo darežljivih Slovencev iz vseh pokrajin bratovske pripomoči; sl. vredništva naših listov pa vljudne podpore."²⁷

Odkritje spomenika 28. septembra 1873 je v Slovenskem narodu opisal Fran Levce (1846–1916). Na slovesnost je z jutranjim vlakom prispelo 300 gostov iz Ljubljane, ki jih je slavnostni odbor prijazno sprejel. Pripravljali odbor za Jenkov spomenik je uredil, da so se gostje, med katerimi so bili predstavniki Sokola, pisateljskega društva in pevskega društva ljubljanske čitalnice, med 26. in 30. septembrom po Rudolfovi in južni železnici v Kranj lahko pripeljali po znižani ceni.²⁸ Izkaznice za vožnjo so bile na voljo v narodnih društvih, v čitalnicah in pri znanih rodoljubih.²⁹

Jenkov nagrobni spomenik v Kranju, fotografija iz leta 1875. (Fototeka Gorenjskega muzeja v Kranju)

"Mej petjem in pokanjem možnarjev" so se zbrani podali v mesto in nato ob 11. uri na "mirodvor" (pokopališče, ki je bilo nekdanj na mestnem obrobju, današnji Prešernov gaj), kjer je čakala množica ljudi. Ljubljanski Sokoli ter pevci kranjske in ljubljanske čitalnice so s svojimi tremi zastavami obstopili Jenkov spomenik, ki je bil prekrit s platnom.³⁰

Po zborni pesmi "Bledi angel" je stopil na oder slavnostni govornik, pisatelj in advokat dr. Janez Mencinger (1838–1912), ki je 1871 odprl v Kranju advokatsko pisarno in bil eden najbolj aktivnih članov čitalnice (njen predsednik 1872–1875 in 1877–1882). Tudi Mencinger je bil Jenkov prijatelj. Gimnazijo je obiskoval dve leti za vajejci, vendar je začel pisati pesmi pod njihovim vplivom.

Mencinger je opozoril na razmere, v katerih so se na mestnem pokopališču v Kranju 3. julija 1852 zbrali rodoljubi vseh slovenskih dežel na odkritju Prešernovega nagrobnega spomenika: "Praznovanje je bilo tedaj pohlevno tiho, kajti bili so časi žalostni, siloma so oblaki zakrili zarjo svobode in napredka, katera je napočila leta 1848, in upanje narodnega napredka je moralo biti odloženo v prihodnost, v kateri je bilo negotovo, kdaj nam zopet srečo prinese. Vladala je takrat tožna vda-

²⁴ Slovenski narod, 1869, št. 149, Fran Levstik: Iz Ljubljane 19. dec. (Izv. dopis).

²⁵ Žitko, Historizem, str. 31–32.

²⁶ Žitko, Vurnik Janez st., Slovenski biografski leksikon 8, str. 650 (SBL).

²⁷ Novice, 1873, št. 5, Iz Kranja. Poziv.

²⁸ Slovenski narod, 1873, št. 216, Iz Kranja se nam piše 19. t. m.

²⁹ Slovenski narod, 1873, št. 219, Jenkova slavnost v Kranju.

³⁰ Slovenski narod, 1873, št. 225, Fran Levce: Jenkova slavnost v Kranju 28. sept. 1873.

nost v prisiljeno usodo neizpolnjenih želja in postavile so se pesniku za tedanji čas pomenljive besede: *'Ena se tebi je želja spolnila, v zemlji domači, da truplo leži.'*" Prej kot smo se nadejali, pa so prišli bolj jasni časi, *"ko so misli svobodne in besede bolj proste"*, zato smo se Slovenci smeli znova zbrati na kranjskem pokopališču. *"Zastave vihrajo, streli so pokali in na obrazih se nam ne bere več obupna vdanost ko pred dvajsetimi leti, temveč srčno zaupanje v sebe in prihodnost."* Mencinger je menil, da je Prešeren prvi slovenski pesnik in še ni dobil namestnika, prav tako pa je mogoče reči, da je bil Simon Jenko naš drugi pesnik. *"In čudno naključje je, da ta dva, ki sta si v pesmih najbližja, tudi na enem mirodvoru počivata, da počivata v obličju domačih gora, v sredici najlepše doline naše domovine, in da je staročastni Kranj, nekdanj stolica naših vojvodov, zdaj zadobil čast, da varuje grobe obeh naših največjih pesnikov."*³¹

Mencinger je zaželel, naj spomenik, *"ki slavi pevca in živo pričuje umetnost obraznika samouka, ki ga je ustvaril in ga nam bo zdaj razkril, naj ta spomenik stoji krepko in smelo prihodnje stoletje in naj bode tudi našim vnukom spomin bridke izgube prerano umrlega pevca in buditelja, čigar košice pod njim trohne, naj jim bo opomemba na njegova krasna dela, ki so mu zaslužila ne samo ta spomenik, temveč spomin v vseh narodnih srcih, in naj bode ta spomenik znamenje narodne časti"*. S prezgodnjo smrtjo enega duševno najbolj nadarjenih sinov je majhen slovenski narod zadela bridka izguba v času, ko močno občutimo pomanjkanje vodnikov in buditeljev. Sredi moške dobe, na vrhuncu moči je moral pevec položiti v grob svojo učenost in bistroumnost, *"zapustiti je moral svoj narod, svoje domače Sorško polje in svoje bele gore, ki jih je tako ljubil dolga leta daleč na tujem in zadnje kratke dni v domovini"*. Biseri našega slovstva, ki jih je Jenko ustvaril v kratkem času, so sad dolgega trpljenja. *"Kajti bil je Simon Jenko pesnik v pravem, težkem pomenu te besede. Gledal je svet in življenje s čutečim očesom, ki več vidi ko navadno. Njegovo srce je čutilo revo človeškega rodu, nosil je v prsih ko pravi pesnik pekel in nebo, spominjal se je svojega stanu in iz vseh vrstá njegovih pesmi posnamemo, da je trpel brez miru."* O Jenkovem vsakdanjem življenju in njegovem boju z vsakdanjimi potrebami Mencinger ni želel govoriti. *"Pesnika moramo iz pesmi soditi in iz pesmi brati njegovo življenje, njegov značaj in njegove želje. Opomniti pa moram, da je nosil vse žive dni tisto trojno gorje, katero je v eni najlepših pesmi grenko in resnično popisal* [op. Jenkova pesem "Trojno gorje", prva objava v Slovenskem glasniku, 1864]. *– To trojno gorje mu je zlomilo moč, katera bi bila v drugačnih družabnih*

³¹ Mencinger, *Zbrano delo IV*, str. 14.

razmerah ostala nerazrušljiva." Kljub neprijetnim okoliščinam pa je ostal trden in neomahljiv značaj. *"On ni iskal tiste časti, ki se na prsih nosi, čast pa, ki jo nosimo znotraj prsi, mu je bila neomadeževana; iskal ni ljudske hvale in je po stari pevski usodi tudi v življenju ni našel. Skromno je živel, z zavestjo svoje skromne pevske cene ni se ponašal, ampak zapustil jo je nam kakor svojo edino zapuščino in poročilo."*³²

Slovenski narod naj sprejme to *"zavest visoke vrednosti pevca, ki spi pod tem kamnom"*, časti naj njegove krasne pesmi in občuduje njegovo *"jasno domišljavo, milo čutje in vseh ozirih dovršeno pesniško umetnost"*. Jenkove pesmi je mogoče uvrstiti ob bok prvih pesmi vseh narodov, njegova pesem "Naprej" se je razlegala *"na treh delih sveta"*, priložnost jo je imelo poslušati nad 90 milijonov Slovanov. *"Pa on ni pel za druge narode, pel je za nas. Vidi se iz njegovih pesmi gorka ljubezen do svojega naroda in trdo zaupanje, da bo narod obstal, da se bolje in bolje izобрази in da s časom doseže častno mesto med drugimi narodi. Tako je pevec prerokoval, ako ravno je dobro poznal naše žalostne razmere. On ni bil deležen ošabnosti drugih, ki se bahajo, kako velik narod smo, da smo najmanjša vejica največjega naroda, koliko imamo slavnih junakov in dušnih velikanov, on je bridko vzdihnil, da ne ve, kje naše junake zemlja krije, in da je to povest naše zgodovine, kako rod za rodom gine. Vendar prerokoval nam je Jenko veselih časov srečo!"*³³

Spomenik je znamenje narodne časti, kajti: *"Kdor se časti sam, je drugih časti vreden. Časti vreden je narod, ki časti svoje slavne može."* Slovenci smo majhen narod, naših slavnih mož je malo, vendar pa smo že drugič na tem mestu dokazali, da poznamo vrednost svojih pesnikov in da naše srce gori za narodno čast, je poudaril Janez Mencinger. *"Ohranimo to gorko srce, bodimo svoji pri svojih, ljubimo svoj narod, svojo domovino, samo v narodu so krepke korenine našega obstanka in naše prihodnosti. Učimo se, da dospemo druge narode, delajmo, ker brez dela ni pridelka, in dočakali bomo veselih časov srečo, kakor jo je prerokoval Simon Jenko. Naj se usliši ta prevažna želja, pevec pa, ki jo je izrekel, naj živi v spominu naroda, dokler bodo stale sive gore, ki gledajo na nas."*³⁴

Mencingerjev govor so prisotni pospremili z *"živio-klici"*, nato je padlo platno z Jenkovega spomenika, možnarji so zagrmeli in *"stoterna slava pesnikovemu spominu"* je zadonela proti nebu.³⁵ Spomenik je bil odkrit. Zbor je zapel "Nad zvez-

³² Prav tam, str. 14–16.

³³ Prav tam, str. 16.

³⁴ Prav tam, str. 16–17.

³⁵ *Slovenski narod*, 1873, št. 225, Fran Levec: Jenkova slavnost v Kranji 28. sept. 1873.

dami". V imenu Slovenskega pisateljskega društva (ustanovljeno je bilo 1872) je spregovoril pravnik in mladoslovenski politik dr. Valentin Zarnik (1837–1888), ki je z Jenkom sodeloval pri Vajah in se z njim družil na Dunaju.³⁶ Slovenski narod je objavil samo povzetek Zarnikovega govora, ki je bil, "kakor povsod, gder Zarnik govori, z veliko pohvalo sprejet".

"Dragi Šimen! Dragi prijatelj! Kedo bi bil mislil pred 20. leti, ko sva se kot sošolca seznanila, da bodem denes na tvojem grobu govoril. Bilo je 1853. leta, za Bahovega absolutizma, ko si neznan prišel iz novega mesta v belo Ljubljano v sedmo šolo, a minul je komaj teden, uže smo spoznali vsi tvoje blago srce, tvoj moški značaj, poprijateljili smo se s teboj in ti si takrat v mladostnem ognji zapel 'Pobratimijo'. /.../ Dasiravno si ves čas svojega življenja v prsah nosil tisto 'trojno gorje', katero si nam tako resnično z britkimi besedami popisal v eni najkrasnejših pesnij, dasiravno si moral zatajevati voljo in srce ter bedakom posojati čas, glavo in roke: vendar si vse svoje moči, vse svoje navdušenje posvetil malemu neznanemu slovenskemu narodu. Ti si bil prvi narodni pesnik, pesnik, ki si delal vse za narod, za njegovo probujenje, njegovo omiko. Kakor rudeča nit se vleče po vseh tvojih pesnih ena velika ideja, ideja Slovanstva. In tej ideji si dal najlepšo obliko, najlepši izraz v svojih veličastnih pesnih, v 'adrijanskem morji', v 'naši zgodovini', v 'Samu' in mnogih drugih, posebno pa v svojem veličastnem, neumrjočem 'Naprej'. Živel in pel je za najhujšega absolutizma, pa vendar je še pred svojo smrtjo doživel, da se je ta njegova i naša marseillaisa v treh delih sveta glasila, da ogreva Slovanom potrta srca kakor še nobena niti preje ne pozneje.

Mlad si umrl, kakor veliki pesniki drugih narodov, post. Lermontov, Puškin, Byron, pa storil si za svoj narod toliko, da te nikoli ne more pozabiti. In kakor je Byron pred svojo smrtjo rekel. Na moj grob poležite skalo, na kateri se bode svetilo samo ime 'Byron', tako bi tudi mi na tvoj grob lahko zapisal samo ime 'Simon Jenko' in vendar bi ves široki slovanski svet vedel, kako velik mož v tem grobu počiva."³⁷

Po Zarnikovem govoru so pevci "krasno" zapeli Jenkovo "Molitev" in pred odhodom pozdravili tudi Prešernov grob. Opoldne je bilo kosilo, ki so ga popestrili pevci in govorniki. Prebrali in navdušeno sprejeli so nekaj telegramov, ki so častili pesnikov spomin. S popoldanskim vlakom so v Kranj prispeli novi gosti. Slovesen sprevod se je podal na Gaštej, kjer je bila na vrtu ljudska veselica, ki je trajala pozno v noč. Vrstili so se glasba, petje in

govori kranjskega trgovca in župana v letih 1866 do 1869 Mateja Pirca (1824–1891), zdravnika iz Šmarij pri Jelšah in mladoslovenskega politika dr. Josipa Vošnjaka (1834–1911) in dr. Zarnika, ki so bili sprejeti s pohvalo. "Le prehitro nam je minila lepa slavnost, časteča slovenskega Rouget de Lisle-a."³⁸ (Claude Joseph Rouget de Lisle (1760-1836) je bil francoski skladatelj, avtor francoske himne La Marseillaise iz 1792.)

Jenkov spomenik ("ponosen štirioglat steber iz granita")³⁹ je zasnovan v obliki znamenja. Tovrstna oblika "stebra s tabernakeljsko razširjeno glavo" je znana od srednjega veka dalje, z njo so se likovni dosežki povezovali z ljudskim in verskim čustvanjem.⁴⁰ Navezuje se tudi na umetniško zasnovane nagrobnike, kot sta bila nagrobnika Matije Čo-

Jenkov nagrobni spomenik v Kranju, fotografija iz leta 1912. (Fototeka Gorenjskega muzeja v Kranju)

³⁶ Mencinger, *Zbrano delo III*, str. 123.

³⁷ *Slovenski narod*, 1873, št. 226, Fran Levec: Jenkova slavnost v Kranju 28. sept. 1873. (Konec).

³⁸ Prav tam. Fran Levec je menil, da je bil Zarnikov govor "topel, poln spominov na dragega prijatelja in velikega pesnika". Poročilo Novic o Zarnikovem govoru pa je bilo skopo. Novice so zapisale samo, da je za slavnostnim govornikom dr. Mencingerjem "nekoliko govoril tudi dr. Zarnik" (*Novice*, 1873, št. 40, Iz Kranja 19. sept.). Tedaj je namreč prišlo do razkola med staro- in mladoslovensci, Zarnik pa je vodil časopisno polemiko s staroslovenskima voditeljema dr. Bleiweisom in dr. E. H. Costo.

³⁹ Pirnat, *Narodna čitalnica*, str. 15.

⁴⁰ Stele, Likovni spomeniki, str. 10.

pa in Emila Korytka v Ljubljani. Razloga za spomeniške nagrobnike sta bila dva: bodisi da so bili dosežki slavljencev preskromni bodisi da politične okoliščine niso dopuščale javnega spomenika.⁴¹ Slednje je sredi 19. stoletja veljalo za Prešernov nagrobni spomenik v Kranju, kateremu je dve desetletji kasneje sledil Jenkov nagrobni spomenik.

Spomenik krasijo *"bogate rezbarije"* in lira, ki simbolizira pesniški in glasbeni navdih, zato jo pogosto srečamo v pesniških zbirkah, na portretih pesnikov in spomenikih. Na sprednji strani spomenika je napis in kitica iz Jenkove pesmi "Gori":

"Simon Jenko

Rojen 27. oktobra 1835 v Podreči.

Umril 18. oktobra 1869 v Kranju.

Ko jaz v gomili črni bom počival,

I zelen mah poraste nad menoj;

Veselih časov srečo bo užival,

Imel bo jasne dneve narod moj."

Novice so Vurnikovo delo pri Jenkovem nagrobnem spomeniku, *"v kterege je vrezana tudi podoba Jenkova"*, ocenile kot *"jako izvrstno"*, o Vurniku pa so pisale kot o našem slovečem umetniku.⁴² Pri spomeniku sta pravzaprav sodelovala dva mojstra, poleg Janeza Vurnika st. tudi njegov sin Janez Vurnik ml. (1849–1911), ki je izklesal *"Jenkovo doprsno podobo en relief iz belega marmorja"*.⁴³ Marmorni portretni medaljon pesnika v tričetrtinskem profilu (27 x 25 cm) je prva javna pesnikova upodobitev.⁴⁴

Janez Vurnik ml. je pesnika upodobil po fotografiji, ki je nastala v času Jenkovega bivanja na Dunaju (najbrž 1856 ali 1857). Fotografijo je Vurniku posodil Karel Šavnik. *"Podobnost je zelo posečena"* je bil prepričan Tomo Zupan.⁴⁵

"Vrli radovljiški umetnik" Vurnik st. je spomenik *"prav lepo izdelal"* po lastnem načrtu, je poudaril poročevalec Slovenskega naroda Fran Levec. Levec piše, da si je mojster prislužil dodatno *"glasno hvale"* udeležencev odkritja spomenika, ker *"za svoje trudapolno delo nij nič rajtal nego je je iz posebnega spoštovanja do pesnika zastonj izvršil"*. Spomenik se je po obliki zgledoval po Prešernovem nagrobnem spomeniku iz leta 1852, *"pa je veliko umetniše komponiran in iz nabrežinskega mar-*

morja lepše izdelan in se tudi po svoji velikosti prav veličastno od Preširnovega odlikuje, meri namreč 16 črevljev".⁴⁶

Prešernov nagrobni spomenik iz leta 1852 je bil prvi spomenik (spomeniški nagrobnik), ki je zrasel iz množične narodnozavedne pobude. Preprosto slopasto znamenje s prviniami modernega "bizantinskega" sloga je po načrtu neznanega dunajskega arhitekta iz rdečega hotaveljskega marmorja izdelal ljubljanski kamnosek Ignacij Toman ml. (1815–1869). Oblika nagrobnika je zahtevala odprt prostor, zato so Prešernovo krsto med 12. in 14. junijem prenesli iz prvotnega neuglednega mesta ob pokopališkem zidu na odličnejšo lokacijo.

Kranjski čitalničarji so leta 1873 poskrbeli tudi za Jenkovo bolno mater. Poslali so ji *"primeren denarni znesek"*.⁴⁷ Kasneje je čitalnica določila osnovno glavnicu 200 kron, namenjeno za večji Jenkov javni spomenik. Čitalnica je prevzela častno nalogo, skrbeti za Jenkov grob – *"o Vseh svetih ga vsako leto okraši z venci, prižge na njem luči in pred leti so o Vseh svetih na njem peli čitalniški pevci kakor na Prešernovem"*.⁴⁸

Na slovesnosti, prirejeni za 30-letnico čitalnice 13. avgusta 1893, so se po telovadbi Ljubljanskega Sokola na kranjskem glavnem trgu podala vsa društva na pokopališče, *"da polože vence na groba neumrlih pesnikov"* Prešerna in Jenka.⁴⁹ Slavnostni govor na Prešernovem grobu je škof dr. Jakob Missia prepovedal.⁵⁰ Notar Ivan Plantan (1853–1920) iz Ljubljane je *"le spominjajoč se obeh vrlih pesnikov kot predbojevnikov, katerima mora narod slovenski vsikdar hvaležen biti, zaklical Slava spominu Preširnovega in Jenkovemu, čemur je obilo zbrano občinstvo navdušeno potrdilo"*. Ljubljanski pevci so na Prešernovem in Jenkovem grobu zapeli po eno žalostinko.⁵¹

Tudi v sklopu tridnevnega praznovanja 50-letnice kranjske čitalnice so se čitalničarji in povabljeni društva napotili na pokopališče. Na Prešernovem in Jenkovem grobu so 6. julija 1913 govorili dr. Henrik Tuma (1858–1935) iz Trsta, prof. Makso Pirnat (1873–1933)⁵² in okrajni sodnik Oskar Dev. Na grobova so položili vence, pevsko društva so zapela po eno pesem.⁵³

⁴¹ Cachin, *Europäische Kunst*, str. 215.

⁴² *Novice*, 1873, št. 40, Iz Kranja 19. sept.

⁴³ Žitko, *SBL* 8, str. 650.

⁴⁴ Leta 1879 je bila kot ilustracija k Jenkovemu življenjepisu v Zvonu objavljen portret, ki ga je dunajski risar Ignacij Eigner narisal po Jenkovi fotografiji.

⁴⁵ Fotografijo je kasneje razmnožil kranjski fotograf Ivan Jagodic. En izvod fotografije je Karel Šavnik leta 1909 daroval Tomu Zupanu, ki je na hrbtno stran fotografije zapisal podatke o njenem nastanku in rojstnih letih Simona Jenka, ki so v istem času študirali na Dunaju, ter podatek, da je avtor portretnega medaljona na Jenkovem nagrobnem spomeniku Janez Vurnik ml. (pripis Toma Zupana na fotografiji Simona Jenka, fototeka Gorenjskega muzeja v Kranju).

⁴⁶ *Slovenski narod*, 1873, št. 226, Fran Levec: Jenkova slavnost v Kranju 28. sept. 1873. (Konec). Čevelj je nekdanja dolžinska mera. Čevelj dunajske mere je obsegal 31,6 cm. Celoten spomenik naj bi torej meril okrog 5 metrov.

⁴⁷ Pirnat, *Narodna čitalnica*, str. 15.

⁴⁸ Prav tam.

⁴⁹ *Novice*, 1893, št. 34, Slavnost 30letnice čitalnice v Kranju.

⁵⁰ Žontar, *Zgodovina*, str. 345.

⁵¹ *Novice*, 1893, št. 34, Slavnost 30letnice čitalnice v Kranju.

⁵² Makso Pirnat je bil med 1905 in 1921 profesor na kranjski gimnaziji. Bil je član kranjske čitalnice. Ob njeni 50-letnici je napisal knjižico *Narodna čitalnica v Kranju 1863–1913*.

⁵³ *Slovenski narod*, 1913, št. 154, 50letnica "Narodne čitalnice" v Kranju.

Spominska plošča v Kranju

Leta 1923 je kranjska Narodna čitalnica postavila spominsko ploščo na hišo, v kateri je Simon Jenko umrl (Drukarjeva hiša v tedanji Rožni ulici, danes Pot na kolodvor št. 2).⁵⁴ Odbor Narodne čitalnice je junija 1923 naslovil na mestno županstvo prošnjo, naj bi "votiralo gotov znesek za nabavo te plošče, ki bi služila poznim rodovom kot znak, kako je znalo ceniti dela svojih velikanov kranjsko meščanstvo".⁵⁵ Občinsko predstojništvo (Ivan Savnik, Makso Fock in Franc Šavnik) je sklenilo, da bo mestna občina plačala stroške za spominsko ploščo, ki so znašali 7000 kron.⁵⁶ 345,70 dinarjev so prispevale učenke VII. razreda dekliške šole.⁵⁷

Jenkovo spominsko ploščo so odkrili v nedeljo 2. septembra 1923 v sklopu proslavljanja 60-letnice kranjske čitalnice. Napis na plošči se glasi: "V tej hiši je umrl dne 18. oktobra 1869. slovenski pesnik Simon Jenko – Ob šestdesetletnici 'Narodne čitalnice' postavilo mesto Kranj 2. IX. 1923."

Slovesnosti so se pričele dan poprej z občnim zborom čitalnice in Cankarjevo dramo "Kralj na Betajnovi", ki jo je v sokolski telovadnici skoraj dograjenega Narodnega doma priredil dramatični odsek čitalnice. Prisotne je pozdravil podpredsednik čitalnice Franjo Sirc, ki je bil posebej zaslužen za izvedbo proslave. Napovedanega gostujočega igralca Milana Skrbinška (1886–1963) sicer ni bilo, zato je moral vskočiti Držaj, vendar je bila Cankarjeva drama izvedena "v popolno zadovoljstvo gledalcev", "Krnec in Nina sta bila naravnost izborna".⁵⁸

2. septembra ob 8. uri zjutraj je bil sprejem gostov na kolodvoru. Prisotna je bila železničarska godba, "ki je potem ves dan marljivo svirala". Državne železnice so dovolile vožnjo po polovični ceni.⁵⁹ Prireditelji so bili nekoliko razočarani, saj Ljubljančani niso prišli v pričakovanem številu. "Morda jih je oplašilo slabo vreme, deloma pa jih je gotovo zadržala tudi mlačnost za kulturne prireditve."⁶⁰ Gostov iz Ljubljane niso privabile niti "atrakcije", napovedane za veselico v Narodnem domu, npr. "pravi ameriški bar s plesalkami".⁶¹

Jenkova hiša v Kranju s spominsko ploščo.
(Fototeka Gorenjskega muzeja v Kranju)

Ob pol enajsti uri so se v Zvezdi med Narodnim domom in gimnazijo začela zbirati narodna društva in predstavniki različnih kulturnih ustanov. Prisotni so bili zastopniki Sokolskega saveza z zastavo, sokolskih društev iz Ljubljane, Stražišča, Škofje Loke, Bohinjske Bistrice idr., domačega sokolskega in gasilskega društva, gasilskega društva Mavčiče, zastopniki drugih gasilskih društev iz okolice, Tesarskega in zidarskega društva z zastavo, čitalnic iz Kranja, Škofje Loke in Kamnika, bralnih društev Tržič in Železniki z zastavama, Glasbene Matice, Slovenske Matice, Pevske zveze, Zveze kulturnih društev, univerze, profesorskega društva, UJU (Udruženja jugoslovanskega učiteljstva iz Beograda), šentjakebskega gledališkega odra in pevskega zbora, Jugoslovanske Matice, Kola jugoslovanskih sester, prekrasne narodne noše in mnogo odličnega naprednega občinstva.⁶²

Ob pol dvanajstih se je sprevod začel pomikati po mestu do Jenkove hiše, kjer so po "krasnem, v

⁵⁴ 16. septembra 1900 (ob stoletnici rojstva pesnika dr. F. Prešerna) je kranjska čitalnica odkrila spominsko ploščo na hiši, v kateri je Prešeren umrl.

⁵⁵ ZAL, KRA 2, a. e. 1789, Dopis Narodne čitalnice na Mestno županstvo v Kranju z dne 8. 7. 1923.

⁵⁶ ZAL, KRA 2, a. e. 1789, Dopis Narodne čitalnice na Mestno županstvo v Kranju z dne 8. 7. 1923 (zadnja stran).

⁵⁷ ZAL, KRA 2, a. e. 1789, št. 1063, Dopis Narodni čitalnici v Kranju z dne 13. 7. 1923.

⁵⁸ Jutro, 1923, št. 206, 60-letnica Narodne čitalnice v Kranju.

⁵⁹ Jutro, 1923, št. 205, Kranjski Narodni dom pod streho.

⁶⁰ Jutro, 1923, št. 206, 60-letnica Narodne čitalnice v Kranju.

⁶¹ Jutro, 1923, št. 205, Kranjski Narodni dom pod streho.

⁶² Jutro, 1923, št. 206, 60-letnica Narodne čitalnice v Kranju.

srca segajočem" slavnostnem govoru prof. Maksa Pirnata odkrili spominsko ploščo "gorenjskemu planinskemu slavčku" Simonu Jenku. Po odkritju je čitalniški pevski zbor pod vodstvom nadzornika Rusa zapel "Umril je mož, ne, ni umrl". Sprevod je nato šel mimo ljudske šole do mestne hiše, kjer je župan in častni član čitalnice in Gorenjskega Sokola Ciril Pirc (1865–1941) "v kratkem, jedrnatem govoru pozdravil mile goste in zastopnike kulturnih društev, jih pozval k nadaljnjemu vztrajnemu delu in opozoril na zasluge hrabre srbske vojske za naše osvobodjenje". Pirčevemu govoru so sledili viharni klici: "Živio naš kralj Aleksander!" V belo oblečene deklice so pripele lipove vence na društvene zastave, gospodična H. Pirčeva je v imenu narodnega ženstva iz Kranja poklonila Narodni čitalnici srebrn trak k srebrnemu vencu na zastavi.⁶³

Množica ljudi je pohitela na pokopališče, da bi se "poklonila genijema obeh pesnikov". Njuna "ozaljšana" (donedavno pa sicer zelo zanemarjena)⁶⁴ grobova sta bila v trenutku prekrita z jesenskim cvetjem, šopki in prekrasnimi venci. Prof. Makso Pirnat je imel kratek govor, čitalniški zbor je zapel "Strune, milo se glasite" in "Ti, ki si ustvaril". Na slavnostnem banketu so se "med prijetno neprisiljeno zabavo" vrstili navdušeni govori, popoldne je bila "ob požrtvovalnem sodelovanju naših vrljih narodnih dam" veselica v Narodnem domu. "Slavnost je uspela v vsakem oziru prav dobro."⁶⁵

Spomenik v Podreči

Mesto Kranj (županstvo) je s finančnim prispevkom sodelovalo tudi pri Jenkovem spomeniku, ki so ga pesnikovi rojaki leta 1929 odkrili v Podreči. Kranjsko občinsko predstojništvo je na vlogo, ki jo je 22. januarja 1928 poslal desetčlanski podreški pripravljalni odbor za Jenkov spomenik ("Odbor za spominek Simona Jenka") na seji 14. februarja 1928 odgovorilo pritrdilno in odobrilo 500 din, oziroma 200 din v primeru, če bodo Jenku postavili samo spominsko ploščo.⁶⁶ Odbor iz Podreče je ponovno zaprosil kranjsko županstvo, naj prispeva večji znesek za Jenkov spomenik. Prošnjo je odbor (oziroma njegov predsednik Franc Jamnik) utemeljil na naslednji način: "Odbor prevzel je nalogo, da bi bil spominek letos do 18. oktobra izgotovljen in postavljen, ali možno že prej, konec meseca avgusta, iz čemur bi bila pesniška narava opevatelja sor-

škega polja rešena pozabljivosti, delno sedanji in poznejši generaciji in mimoidočimu tujcu nudil znak kulturnega čina. Nazaj nemoremo od svojega sklepa, pot do končne izvršitve spominka nam je pa hudo otežkočena, ker imamo do sedaj pičlih 4000 Din. nabranih prispevkov, z onimi 500 Din, ki jih je slv. županstvo obljubilo.

Naši občani pa nimajo smisla za kaj takega in smo navezani na zunanjo pomoč, da se to izvrši. Spominek bi bil sličen, kakor ga priložena slika kaže in bi stal samo kameniti stožec 1,3 m visok, štirioglat, spodaj 0,6 m in zgoraj 0,5 m v premeru, z vdolano sliko 6500 din kakor smo poizvedeli pri kamnoseku Jegliču v Kranju. Spodni postavek bi bil iz betona 1 m visok, spodaj 1 m in zgoraj 0,8 m na 0,3 m visoki stopnici; vsi stroški kakor se je vzelo bi prišli nad 8000 din, ko bi bilo spodnje stojalo lepo olikano.⁶⁷ Kranjsko občinsko predstojništvo je na seji 31. maja 1929 znesek zvišalo na 700 din in ga nakazalo 12. junija 1929.⁶⁸

Kamnoseška dela pri spomeniku je opravil kamnosek Rudolf Jeglič iz Kranja. Ovalna pesnikova podoba na porcelanski plošči je bila izdelana na Češkem. Kasneje se je razbila, zato so jo leta 1955 nadomestili s pesnikovim poprsjem, ki ga je iz karskega marmorja izklesal kamnoseški mojster Anton Borštnar iz Šentvida. Predlog za poprsje naj bi bilo mavčno doprsje, ki je bilo tedaj v osnovni šoli v Mavčičah, za katero je Črtomir Zorec domneval, da je delo kiparja Alojzija Repiča (1866–1941).⁶⁹

Spomenik so postavili na mestu, kjer je nekdanja stala pesnikova rojstna hiša (Gašperčeva hiša, Podreča št. 19), ki je leta 1865 pogorela. Otvoritev spomenika je bila v nedeljo, 9. junija 1929 ob 2. uri popoldne. Župan Ciril Pirc je v imenu Mestne občine Kranj položil na spomenik venec, "da tako proslavi dela, v Kranju umrlega pesnika". Župan je prosil občinske zastopnike, naj se otvoritvene slovesnosti zanesljivo in polnoštevilno udeležijo.⁷⁰ Na slovesnosti so bili tudi člani kranjskega Sokolskega društva ("v civilni obleki z znaki"),⁷¹ Narodne čitalnice in njenega pevskega zbora.⁷²

Ob pol desetih je bila sveta maša za pokojnega pesnika, ki jo je bral župnik in pesnik Valentin Marčič (1868–1929) iz Mavčič. Slavnostni govor ob odkritju spomenika je imel Makso Pirnat, ki je bil tedaj profesor v Mariboru. Šolska mladina z zasta-

⁶³ Prav tam.

⁶⁴ *Jutro*, 1923, št. 204, Domovi in grobovi naših pesnikov.

⁶⁵ *Jutro*, 1923, št. 206, 60-letnica Narodne čitalnice v Kranju.

⁶⁶ ZAL, KRA 2, a. e. 2253. Vloga "Odbora za spominek Simona Jenka" Mestnemu županstvu v Kranju z dne 22. 1. 1928 in odgovor kranjskega občinskega predstojništva z dne 1. 4. 1928.

⁶⁷ ZAL, KRA 2, a. e. 2253, Dopis "Odbora za spominek Simona Jenka" Mestnemu županstvu v Kranju z dne 28. 4. 1929.

⁶⁸ ZAL, KRA 2, a. e. 2253, "Odboru za postavitev spomenika Simonu Jenku", dopis z dne 12. 6. 1929.

⁶⁹ *Glas*, priloga *Snovanja*, 1969, št. 6, Črtomir Zorec: Upodobitve Simona Jenka.

⁷⁰ ZAL, KRA 2, a. e. 2253, "Okrožnica" Mestnega županstva v Kranju z dne 6. 6. 1929.

⁷¹ *Jutro*, 1929, št. 132, Sokolsko društvo v Kranju.

⁷² *Jutro*, 1929, št. 133, Odkritja Jenkovega spomenika ...

Odkritje Jenkovega spomenika v Podreči 9. junija 1929. (Fototeka Gorenjskega muzeja v Kranju)

vicami se je poklonila pesnikovemu spominu. Učenca sta deklamirala Jenkovi pesmi "Molitev" in "Sorško polje". Nekaj pesmi je zapel moški pevski zbor iz Mavčič. Sodelovala je tudi godba na pihala iz Vodice. Po odkritju spomenika je bila veselica na vrtu predsednika pripravjalnega odbora za Jenkov spomenik posestnika in trgovca Franca Jamnika (Podreča 25), ki je bil tudi občinski odbornik in predsednik šolskega odbora šole v Mavčičah. Čisti dobiček veselice je bil namenjen za pokritje stroškov postavitve spomenika.⁷³

Stoletnico rojstva Simona Jenka so vaščani Podreče, Mavčič in Praš proslavili s slavnostjo pred Jenkovim spomenikom v Podreči (18. avgust 1935). Pokroviteljstvo nad slavnostjo je prevzela ljubljanska univerza, predsednik častnega odbora je bil dr. Dragotin Lončar (1876–1954). Krajevni odbor so sestavljali domačini s Sorškega polja, vodil ga je upravitelj dvorazredne osnovne šole v Mavčičah Franc Ločniškar.⁷⁴

Slavnost se je pričela z mašo, ki jo je daroval dr. Šolar. Po maši so zapeli Jenkovo "Z močnim šumom s kora". Na kratki komemoraciji pri spo-

meniku je šolski upravitelj Franc Ločniškar opisal pokojnikovo življenje in razložil pomen prireditve. Kot zastopnik Primorcev je spregovoril Šink in položil venec na spomenik. Šolski otroci in pevski zbor so zapeli nekaj pesmic. Vsak izmed otrok je spomenik okrasil s šopkom domačih rož. Posebna deputacija pripravjalnega odbora se je podala položiti venec na Jenkov grob v Kranju.⁷⁵

Po obedu je bilo na vrsti popoldansko slavlje, ki se ga je udeležila množica ljudi. "S kolodvora se je na Podrečo razvila cela povorka, katero so vodili na konjih domači fantje v narodnih nošah. Za njimi je sledilo več voz, ki so bili okrašeni z zastavicami." Popoldanska slavnost se je pričela ob tretji uri z Ločniškarjevim govorom. Sledila je zborna deklamacija o Jenkovem rojstvu iz pesnikove novelizirane biografije "Šmonca", avtorja Ivana Preglja (1883–1860).⁷⁶ Tine Debeljak (1902–1989) je v govoru "povelečeval ljubezen Jenkovo ne samo do Sorškega polja, ampak do cele domovine in slovenskega naroda". Po slavnostnih govorih je bil koncert, na katerem so se zvrstili pevski zbori. Kot zadnja točka je bila uprizorjena dramatisirana novela Simona Jenka "Tilka", ki jo je priredil "akademik" Šiferer – pesnik, pripovednik in esejist Tone Šiferer (1911–1942).⁷⁷

Na popoldanski slavnosti se je zbralo nad 4000 ljudi, ki so uživali "ob lepih komadah godbe in ob dobri postrežbi", pogrešali pa so pomanjkanje zvočnikov, saj tisti, ki niso bili tik slavnostnega odra, niso mogli zasledovati poteka slavnosti in govornikov. "Med to množico so se kar porazgubili vsi številni odličniki, ki so na slavlje prihiteli iz Ljubljane, Kranja in Škofje Loke ter tudi seveda od drugod. Slavlje je imelo tedaj popolnoma ljudski značaj, kajti za odličnike ni bil določen prav nobeden poseben prostor, ker so od odličnikov na slavlje prišli po večini itak ljudje, ki se počutijo med narodom še kar najbolje prav po domače in neprisiljeno. Zato pa je proslava tudi res bila ljudska in je radi tega žela tudi popolen uspeh." Zabava se je nadaljevala tudi v večernih urah "v svetlobi električnih žarnic", saj je bila tedaj prvič v Podrečo preko Save napeljana elektrika.⁷⁸

Jenkov spomenik v Podreči so obnovili v letu 1954. Nov kip iz belega marmorja, ki ga je izdelal kipar Anton Borštner, je spomenik "veličastno povečal in polepšal".⁷⁹ Obnovljen spomenik so od-

⁷⁵ *Gorenjec*, 1835, št. 34, Proslava Simona Jenka : Gorenjci slavijo Simona Jenka.

⁷⁶ Prva objava: *Dom in svet*, 1924, ponatis kot Simon iz Praš v Pregljevih *Izbranih spisih*, VIII. del, 1933.

⁷⁷ *Gorenjec*, 1835, št. 34, Proslava Simona Jenka : Gorenjci slavijo Simona Jenka. Tone Šiferer je leta 1936 diplomiral iz slavistike na Filozofski fakulteti v Ljubljani (Kocijan, *Tone Šiferer*, str. 35).

⁷⁸ *Gorenjec*, 1835, št. 34, Proslava Simona Jenka : Gorenjci slavijo Simona Jenka.

⁷⁹ Srečko Berglez: Šolsko leto 1953/54. Spomina vredni šol-

⁷³ *Slovenec*, 1929, št. 128, Pesniku Sorškega polja.

⁷⁴ Franc Ločniškar: Šolsko leto 1934/35. Spomina vredni šolski dogodki, 31. 8. 1935, Mavčiče, *Kronika dvorazredne osnovne šole v Mavčičah od 1. septembra 1928 dalje*, Osnovna šola Orehek, Podružnica Mavčiče.

krili 12. junija 1955 v sklopu proslav 10-letnice osvoboditve, 120-letnice rojstva Simona Jenka in občinskega praznika, ki sta jih priredila Odbor Socialistične zveze delovnega ljudstva in Kulturno umetniško društvo "Simon Jenko" v Mavčičah. Napis ob vznožju spomenika: "Obnovljeno ob 120 letnici SZDL."

*Odkritje obnovljenega Jenkovega spomenika v Podreči, 12. junij 1955.
(Fototeka Gorenjskega muzeja v Kranju)*

Program praznovanja je bil naslednji: v nedeljo, 5. junija je bila ob 9. uri slavnostna seja Občinskega ljudskega odbora Mavčiče in obdaritev najboljših učencev, ob 10. uri je bila na šoli v Mavčičah otvoritev šolske, higienske in kemijske razstave (razstava, na kateri so si obiskovalci lahko ogledali tudi razne dokumente iz NOB, je bila odprta ves teden), ob 16. uri pa v Podreči akademija "Svobode" – center Kranj, 6. junija je bil ob 10. uri nastop šolske mladine in tekmovanje na šolskem igrišču v Mavčičah, 7. junija ob 18. uri na Podreči šahovski dvoboj na 10 deskah med ekipama iz Mavčič in Pirnič, 8. junija kino predstava na prostem (slovenski film "Kekec"), 9. junija ob 16. uri gostovanje lutkovnega gledališča iz Ljubljane, ob 20. uri nastop dramske sekcije Kulturno umetniškega društva Breg z igro "V Ljubljano jo dajmo!", 11. junija ob 20. uri gostovanje Prešernovega gledališča iz Kranja z igro "Pisana žoga". Zadnji dan praznovanja, 12. junij, se je pričel z budnico ob 5. uri. Ob 7. uri so fantje na konjih jezdili skozi Mavčiče in bližnje vasi. Ob 12.30 so v Prašah odkrili spominsko ploščo narodnemu heroju Vinku Zevniku (1914–1943) – Viktorju Železniku (partizansko ime), ob 14. uri pa je bila slovesnost ob Jenkovem spomeniku v Podreči.⁸⁰

ski dogodki, *Kronika dvorazredne osnovne šole v Mavčičah od 1. septembra 1928 dalje*, 15. 8. 1955, Mavčiče, Osnovna šola Orehek, Podružnica Mavčiče.

⁸⁰ *Glas Gorenjske*, 1955, št. 23, Odbor SZDL in KUD 'Simon Jenko' Mavčiče priredi ...

Odkritja prenovljenega spomenika se je udeležilo skoraj tisoč ljudi (vseh prireditev pa nad 3000 ljudi). Začetek proslave je naznanila godba na pihala Delavskega prosvetnega društva "Svoboda" iz Medvod, ki je korakala na čelu spreveda, v katerem so bili tudi pripadniki JLA, fantje in dekleta v narodnih nošah in gasilci kranjskega okraja. Po pesmi, ki jo je zapel moški pevski zbor "Simon Jenko" iz Mavčič, je nastopil slavnostni govornik predsednik Zveze književnikov Slovenije France Bevk (1890–1970), ki je govor zaključil z naslednjimi besedami: "Simon Jenko je že skoraj pred 100 leti opisoval lepoto in ljubezen do naše domovine ter nakazal težko življenje našega človeka za lepšo prihodnost. S svojo poezijo je pokazal na tisto, kar smo si mi danes že priborili. Prav zaradi tega se še v bodoče zatekajmo k studentu njegove poezije! – Slava njegovemu spominu." Po Bevkovem slavnostnem govoru je tajnik Kulturno umetniškega društva iz Mavčič odkril spomenik in ga izročil v varstvo predsedniku občine. Sledila je kulturna prireditev na veseliščnem prostoru, na kateri so sodelovali mešani učiteljski pevski zbor kranjskega okraja, mešani pevski zbor "France Prešeren" iz Kranja ter moška pevska zbor Delavskega prosvetnega društva "Svoboda" Stražišče in Kulturno umetniškega društva "Simon Jenko" iz Mavčič, ki so peli narodne, borbene in Jenkove pesmi. 20-članska folklorna skupina dijakov tržiške gimnazije je odplesala več starih gorenjskih plesov.⁸¹

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ZAL, KRA – Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Gorenjsko Kranj
KRA 2 – Občina Kranj

Kronika dvorazredne osnovne šole v Mavčičah od 1. septembra 1928 dalje, Osnovna šola Orehek, Podružnica Mavčiče.

ČASOPISNI VIRI

Glas, 1969
Glas Gorenjske, 1955
Gorenjec, 1935
Jutro, 1923, 1929
Ljubljanski zvon, 1881
Novice, 1863, 1869, 1873
Slovenec, 1929
Slovenski narod, 1869, 1873, 1913
Zvon, 1879

⁸¹ *Glas Gorenjske*, 1955, št. 25, F. B.: Velika proslava v Podreči: Oddolžili so se spominu Simona Jenka.

LITERATURA

- Bernik, France: *Simon Jenko*. Ljubljana : Partizanska knjiga, 1979.
- Cachin, Françoise: *Europäische Kunst im 19. Jahrhundert*. Freiburg/Basel/Dunaj, 1990/1991.
- Kocijan, Gregor: Tone Šifrer, *Enciklopedija Slovenije*, 13. zvezek. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1999.
- Levec, Fran: *Eseji, študije in potopisi*. Ljubljana : Slovenska matica, 1965.
- Mencinger, Janez: Govor na Jenkovi slavnosti, *Zbrano delo, Četrta knjiga*. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1966.
- Mencinger, Janez: Moja hoja na Triglav, *Zbrano delo, Tretja knjiga*. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1963.
- Pirnat, Makso: Iz mladih dni pesnika Simona Jenka in skladatelja Davorina Jenka : Ob petdesetletnici naše budnice "Naprej" spisal Makso Pirnat, *Jahresbericht des k. k. Kaiser-Franz-Joseph-Gymnasium in Krainburg für das Schuljahr 1909/1910* (Izvestja kranjske gimnazije, 1910). Kranj, 1910.
- Pirnat, Makso: *Narodna čitalnica v Kranju 1863-1913 : Spominska knjižnica, posvečena ob petdesetletnici vsem dosedanjim članom in sodelavcem, dobrotnikom in prijateljem*. Kranj : Narodna čitalnica v Kranju, 1913.
- Stele, France: Likovni spomeniki v Sloveniji do leta 1941. *Sinteza*, 1967, št. 7.
- Torkar, Zora: *Narodna čitalnica v Kamniku od šestdesetih let 19. stoletja do prve svetovne vojne*. Kamnik : Kulturni center Kamnik (katalog razstave), 1991.
- Vodušek, Božidar: *Tridesetletnica "Narodne čitalnice" v Kranju 1863-1893*. Ljubljana : Narodna čitalnica v Kranju, 1893.
- Žitko, Sonja: *Historizem v kiparstvu 19. stoletja na Slovenskem*. Ljubljana : Slovenska matica, 1989.
- Žitko, Sonja: Vurnik Janez st., *Slovenski biografski leksikon*, 8. zvezek. Ljubljana, 1986.
- Žontar, Josip: Zgodovina mesta Kranja. Ljubljana : Muzejsko društvo za Slovenijo, 1939.

ZUSAMMENFASSUNG

Denkmale für Simon Jenko

Der Dichter Simon Jenko (1835-1869), Textautor der inoffiziellen slowenischen Hymne "Naprej zastave slave!" aus dem Jahre 1860, die auf den Veranstaltungen ("bésede") der Lesevereine oft

gesungen wurde, war selbst in Lesevereinen tätig. Er nahm an deren Veranstaltungen teil, u.a. an einer der ersten dieser Art in Kranj im August 1863, an der auch Davorin Jenko (1835-1914), der die Melodie für "Naprej zastave slave!" komponierte, zugegen war. Im Jahr 1869 zog Simon Jenko nach Kranj um, wo er im Oktober desselben Jahres starb.

Der Leseverein Kranj, in dem auch eine Anzahl der Freunde und Mitschüler Simon Jenkos mitwirkte, sorgte für ein feierliches Begräbnis des Dichters. Die Mitglieder des Lesevereins trugen die Kosten für das Begräbnis, der Gottesdienst wurde von den Geistlichen kostenfrei abgehalten. Der literarische Nachlass von Simon Jenko wurde von den Mitgliedern des Lesevereins Kranj gesichtet und der Slovenska matica in Ljubljana übergeben.

Da es sich bei Simon Jenko um eine verdienstvolle Persönlichkeit handelte, ging von dem Leseverein Kranj auch die Initiative zur Errichtung seines Grabmals aus. Zu diesem Zweck wurde ein Vorbereitungskomitee von sieben Mitgliedern gegründet und eine Sammelaktion gestartet. Das marmorne Portätmedaillon des Dichters im Dreiviertelprofil (erste öffentliche Abbildung des Dichters) ist ein Werk von Janez Vurnik d. J. (1849-1911). Die feierlichen Reden bei der Enthüllung des Grabmals wurden gehalten vom Vorsitzenden des Lesevereins Kranj, Schriftsteller und Anwalt Dr. Janez Mencinger (1838-1912), und vom Juristen und Politiker, dem Jungslowenen Dr. Valentin Zarnik (1837-1888), der mit Jenko bei den Veranstaltungen, *Vaje* genannt, mitgewirkt hatte.

Im Jahr 1923 errichtete der Nationale Leseverein (Narodna čitalnica) Kranj eine Gedenktafel am Haus, in dem Simon Jenko gestorben war. Die anfallenden Kosten wurden zum Großteil von der Stadtgemeinde Kranj bestritten. Die Enthüllung der Gedenktafel fand im Rahmen des 60. Jahrestags des Lesevereins statt. Vertreter zahlreicher nationaler Vereine und Anstalten nahmen daran teil. Im Jahr 1929 errichteten die Landsleute Simon Jenkos in Podreča, dem Ort, wo sich einst das Geburtshaus des Dichters befand, ein Denkmal. Die Steinmetzarbeiten wurden von dem Steinmetz Rudolf Jeglič aus Kranj ausgeführt. Am 9. Juni 1929 wurde das Denkmal feierlich enthüllt.

Des 100. Geburtstags von Simon Jenko wurde durch die Dorfbewohner von Podreča, Mavčiče und Praše in einer Massenkundgebung vor Jenkos Denkmal in Podreča gedacht. Die Gedenkfeier, an der etwa 4000 Menschen teilnahmen, fand unter der Schirmherrschaft der Universität Ljubljana statt. Vorsitzender des Ehrenkomitees war Dr. Dragotin Lončar (1876-1954). Das Denkmal für Jenko in Podreča wurde 1954 erneuert und 1955 zum 10. Jahrestag der Befreiung sowie zum 120. Geburtstag Simon Jenkos und zum Gemeindefeiertag feierlich enthüllt.